

Sprogets rolle i nordisk retssamarbejde: Muligheder og begrænsninger

MADS BRYDE ANDERSEN*

1. Problemstillingen

1.1 Sprogets rolle i retskulturen

Jurister arbejder med *retsregler*, som er affattet i bestemte *sprog*. Allerede fordi de nordiske lande betjener sig af *ensartede* sprog, har nordisk retssamarbejde altid faldet naturligt. Ud over sprogfællesskabet har de nordiske lande, blandt andet som følge af de mange fælles *grænser*, været gennem nogenlunde samme *historie*, og vore lande udspringer af (og udmøntes i) en fælles *kultur* med heraf følgende fælles *værdiforestillinger*, som igen fører til *politiske* opfattelser, der i vid udstrækning er fælles.

Disse faktorer forklarer, hvorfor de nordiske lande naturligt har samlet sig, og samarbejdet, om juridiske spørgsmål. Samarbejdet har siden slutningen af 1800-tallet fundet sted med varierende styrke, både i den offentlige *forvaltning*, inden for *politik*, og i *retsvidenskaben*. Tidligere slog det også igennem i *lovsamarbejdet*. Men en række historiske forhold (herunder fremkomsten af slagkraftige internationale fora) har reduceret denne del af det nordiske samarbejde væsentligt, så det nu primært finder sted på ulovregulerede områder, og på områder hvor nordisk ret stadig er harmoniseret.

Sproglige og kulturelle strømninger udvikler sig ofte parallelt. I perioder, hvor vore lande orienterede sig *politisk* mod det tyske rige, og hvor man også *talte* tysk, var både den sproglige og kulturelle påvirkning sydfra større end i dag. Umiddelbart efter 2. verdenskrig flyttede den politiske orientering fra syd til vest, og engelsk sprog og kultur kom til at spille en større rolle for det internationale samarbejde. Følgelig kom en stor del af den juridiske påvirkning udefra fra engelsktalende lande.

* Professor, dr.jur. Mads Bryde Andersen, Københavns Universitet.

Den engelsk-amerikanske sprog- og kulturpåvirkning har nu fået global dominans i internationalt samarbejde. I takt hermed er de nordiske sprog gledet ud som grundlag for internationale dialoger til fordel for *engelsk*. Som jeg skal vende tilbage til, gælder det også i nordiske sammenhænge. Og dominansen vil utvivlsomt også gøre sig gældende i EU, selv efter Brexit.

En undersøgelse udført for EU-Kommissionen og offentliggjort i 2017 ("Key Data on Teaching Languages at School in Europe", 2017 Edition, Eurydice Report) viser, at stort set alle skoleelever (97.3 %) har læst engelsk i løbet af deres skoletid. Tallet var noget lavere (79.4 %) i grundskolen, eftersom sprogundervisning i nogle lande ikke indgår i det pligtmæssige undervisningsudbud. I hele EU er andelen af gymnasieelever, der har læst engelsk 85.2 %.

Når retsvidenskabelige forfattere behandler emner, der rækker ud over hjemlandet (f.eks. en international regel eller en almen problemstilling), vil vi normalt skrive på engelsk, ganske enkelt fordi dette sprog forstås af flest mennesker på kloden. Derfor bliver en stadigt større del af den internationale forskning engelsksproget. Også andre forhold inciterer retsvidenskabelige forskere til at skrive på engelsk, selv om emnet angår national ret. I en uheldig inspiration af praksis på de naturvidenskabelige områder, er f.eks. danske regler om forskningsbevillinger indrettet sådan, at publikationer i engelsksprogede tidsskrifter vejer tungere end i dansksprogede. Se herved mine bemærkninger i TfR 2013, s. 698–699 og 703–708.

Af disse grunde har engelsk også gjort sit indtog i den nordiske forskerverden, på bekostning af de nordiske sprog. Som en lille trøst kan man måske pege på, at der i takt hermed er blevet bedre plads for flere jurister med islandsk, finsk, færøsk og grønlandsk som modersmål i nordiske samarbejdsrelationer.

1.2 Den skrevne jura

Hver gang nordiske kolleger mødes, opstår det store spørgsmål, *hvilket sprog* de skal tale. Dette problem opstår ikke i mødet med jurister fra engelsk- eller tysktalende lande. Her taler man engelsk, medmindre den ikke-nordiske jurist da undtagelsesvis skulle beherske et nordisk sprog og ønske at tale det. Men mellem nordiske fagfæller, står valget altid mellem dit eller mit sprog – eller et tredje.

I *den skrevne jura* er det ikke vanskeligt at benytte modersmål på tværs af nordiske sproggrænser. De fleste nordiske jurister er i stand til at læse både

dansk, svensk og norsk – herunder også nynorsk. I korrespondance og ved læsning af litteratur hersker derfor en forventning om, at nordiske jurister kan forstå hinanden på disse tre sprog.

Hvor tanken om at skulle oversætte en dansk lovtekst til svensk eller norsk (eller omvendt) for at nå en *nordisk* målgruppe derfor forekommer nærmest grotesk, kan der derimod – navnlig blandt jurister, der ikke tidligere har arbejdet med andre nordiske sprog – være behov for let tilgængelige *ordbogsværktøjer* til støtte for forståelsen af både juridiske termer fra de andre nordiske sprog, samt andre enkelte ord og vendinger heraf. Mere herom i slutningen af denne tekst.

I de få tilfælde, hvor nordiske lærebøger er oversat til andre sprog, har man ikke blot oversat teksten, men tilpasset fremstillingen værtslandets forhold. Der findes flere eksempler herpå: *Mogens Koltvedgaards* ”Immaterielret” er oversat og bearbejdet til svensk af Marianne Levin (senest i 2011). *Thor Falkanger og Hans Jacob Bulls* bog ”Søret” er oversat og bearbejdet både til dansk af *Lars Rosenberg Overby* (senest i 2006) og til islandsk af *Guðmundur Sigurðsson* i 2016.

1.3 Den talte jura

Også i *mundtlig* dialog mærkes en stigende tendens til at tale engelsk, ikke alene mellem personer, der ikke behersker nordiske sprog, men også på tværs af nordiske grænser. Tendensen skyldes først og fremmest den førnævnte internationalisering, som bringer de fleste i *arbejdsmæssig* kontakt med engelsk i det daglige, f.eks. under tjeneste for globalt agerende virksomheder, i offentlige myndigheder med berøring til EU eller andre internationale fora eller under advokatrådgivning. Engelsk har en så stærk placering, at det selv over for nordiske naboer føles mere nærliggende at tale engelsk end at forsøge at gøre sig forståeligt på tværs af de nordiske sprogrænser.

Også andre faktorer har medvirket til at fortrænge de nordiske sprog i nordiske dialoger.

En første vigtig faktor angår *mediebilledet*: I en verden uden monopol-tv er tv-kanaler fra de nordiske nabolande ikke længere det naturlige alternativ til nationale kanaler for de mange nordboer, der bor i tæt geografisk afstand til et nordisk naboland, hvorfra man kan modtage radio- og tv-signalerne. For de af os, der overhovedet *ser* flow-tv, vil alternativet til en af de hjemlige tv-kanaler derfor typisk være en engelsksproget kanal.

En anden faktor har at gøre nutidens *tempo*: Mange problemstillinger er i dag opløst i delproblemer, der kræver hurtig stillingtagen. Når tiden er knap, slår man hellere over i det driftssikre engelske, end man søger at forstå det umiddelbart uklare nordiske søstersprog.

En tredje faktor angår *specialiseringen*: Jo mere snævre specialerne udvikler sig, desto mere internationale (og ikke-nordiske) sammenhænge kommer man til at arbejde i, og jo oftere behandler man derfor de velkendte problemstillinger internationalt, og dermed stort set altid på engelsk.

Faktorer som disse præger den problemstilling, der behandles i det følgende, og som i korthed tager udgangspunkt i det faktum, at de nordiske sprog er ved at blive *fortrængt* af engelsk – også i det nordiske samarbejde.

2. Grundlæggende antagelser

2.1 Det muliges kunst

Inden vi tager fat på emnets elementer, er det nødvendigt at lægge nogle præmisser til grund:

En *første* præmis er, at det overhovedet *lader sig gøre* at forstå de andre nordiske sprog.

Her må vi først udsondre de relevante nordiske sprog. Opmærksomheden samler sig om *norsk* (både nynorsk og bokmål), *svensk* og *dansk*, fordi disse sprog ligger forholdsvis tæt på hinanden. Selv om både islandsk og færøsk tilhører den norrøne sprogstamme, må de holdes ude af diskussionen, fordi disse sprog ikke forstås i resten af Norden. Man kan heller ikke forvente, at en nordisk jurist kan forstå finsk, samisk og grønlandsk, allerede fordi disse sprog har rod i helt andre sprogstammer.

Diskussionen om brug af nordiske sprog indsnævres dermed til de tre *skandinaviske* sprog, der også nyder størst udbredelse på den skandinaviske halvø bestående af Norge og Sverige, men med Danmark som geografisk vedhæng (vistnok primært fordi klippeøen Bornholm geologisk set er en del af det skandinaviske urfjeld). Da dansk imidlertid er udbredt både i Island, på Færøerne og i Grønland, ligesom svensk er udbredt i Finland (selv om kun 6% af befolkningen har dette som sit modersmål), taler jeg i det følgende fortsat om disse tre sprog som de ”nordiske” sprog.

Fordi de nordiske sprog har så betydelige lighedspunkter med hinanden, må man formode, at akademisk uddannede mennesker (herunder personer, der har bestået en juridisk kandidatexamen) forholdsvis enkelt vil kunne forstå dem, hvis sproget tales tilstrækkeligt tydeligt og man sætter den for-

nødne tid og koncentration af til opgaven. Om man også kan føre *dialoger* på andre nordiske sprog bliver derfor et spørgsmål om at prioritere *ressourcer*. Denne ressourceprioritering udgør en central del af problemstillingen og har både betydning for den talende/skrivende og for den lyttende/læsende.

2.2 Ressourceproblemet

En *anden* præmis er, at det efter den praktiske ramme for dialogen *falder naturligt* at tale nordisk. Om dette er tilfældet, beror primært på formålet med dialogen.

Er formålet målrettet, kortsigtet og operationelt – f.eks. at afklare vilkårene for en aftale eller en politisk vedtagelse – er der måske ikke tid til at bruge den energi, der skal til for at forstå det andet nordiske sprog.

Er formålet derimod at styrke det nordiske samarbejde – som det f.eks. er tilfældet ved deltagelse i faglige nordiske møder – føles det naturligt at investere kræfter i at forstå de andre nordiske sprog. Denne effekt er formentlig så stærk, at selve den sproglige træning udgør et væsentligt element i mødedeltagelse i nordiske faglige møder.

Involverer et internationalt samarbejde også personer, der *ikke taler nordiske sprog*, vil man normalt tale engelsk. Ligeledes vil engelsk være en naturlig ramme for at drøfte *tekster på engelsk*.

2.3 Problemstillingen i overblik

Tilbage bliver herefter de vanskelige tilfælde, hvor man egentlig godt kan forstå – og gøre sig forståelig på – et andet nordisk sprog, men alligevel finder det mere mageligt eller praktisk at vælge sit eget sprog, fordi brugen af det andet sprog netop vil trække uforholdsmæssige ressourcer.

I disse tilfælde opstår i hvert fald følgende spørgsmål:

- Begrunder det nordiske samarbejde en særlig *pligt* til at værne om dansk, norsk og svensk? Dette spørgsmål drøftes under 3.
- Er der *praktiske grunde* til at tale nordisk, eller ikke at gøre det? Herom under 4.
- Hvis der er et ønske om at tale nordisk, men praktiske eller andre grunde står i vejen herfor, hvordan kan disse *vanskeligheder* overkommes? Herom under 5.

3. ”Pligt” til at tale nordisk?

3.1 Omgangsformer i den nordiske familie

Uanset om man deltager i et fagligt møde mellem nordiske jurister eller blot mødes i en anden slags dialog, vil mange nordiske jurister nok (stadig) føle en naturlig pligt til at gøre sig forståelig på modersmålet over for juristkolleger fra andre lande, fordi man – som anført ovenfor under 2.b – godt *kan*, hvis man lægger de fornødne ressourcer i. At slå direkte over i engelsk kan ligefrem opfattes som ligeså uhøfligt, som hvis man talte engelsk til en landsmand, der taler modersmålet med en stærk dialekt.

At en nordisk jurist naturligt vil søge at *tale nordisk* med kolleger i andre nordiske lande kan også ses som udtryk for en følelse af *familieskab*. Den nordiske familie udgør et kulturelt slægtskab, der kan skabe samme samhørighedsfølelse som i rigtige familier: Vi ses måske ikke så ofte i det daglige. Men når vi ses, kender vi hinanden og behøver ingen introduktion, fordi vi har en fælles baggrund. I relation til retsvidenskabsfolk gør sig det yderligere forhold gældende, at vi typisk gennem læsning, foredrag eller på anden måde har hørt om hinanden.

Netop dette forudgående kendskab betyder, at vi ofte kan sige meget uden mange ord. Vi sparer ofte også introduktionerne. Hertil kommer, at hele slægtskabet på én gang betyder, at vi viser en højere grad af tolerance over for tvetydigheder, og samtidig interesse i at søge ind mod underliggende budskaber.

Disse hensyn motiverer givetvis mange til i det mindste at *forsøge* at tale modersmålet i dialoger med jurister fra andre nordiske lande.

3.2 Den nordiske sprogkonvention

På visse områder har de en juridisk overbygning i den nordiske konvention af 17. juni 1981 om nordiske statsborgeres ret til at anvende deres eget sprog i et andet nordisk land.

Konventionen bygger på den tanke, at en øget sproglig ligestilling inden for Norden er ”... af stor betydning for den nordiske fællesskabsfølelse og for en udvidet forbindelse mellem de nordiske folk,” og at det derfor er vigtigt, ”... at nordiske statsborgere i så stor udstrækning som muligt kan anvende deres eget sprog over for myndigheder og andre offentlige organer i et andet nordisk land”. Videre hedder det i præamblen, at ”... en god sprogservice for nordiske indvandrere er af væsentlig betydning for at fremme tilpasningen, og for at sikre dem social tryghed og lige behandling i samfundet.”

Sprogkonventionen indeholder en række ganske vidtgående regler, der bl.a. forpligter de nordiske lande til at virke for, at statsborgere fra andre nordiske lande kan anvende deres eget sprog i sager ved domstolene og over for myndighederne (artikel 2), til at betale for tolkning (artikel 3) og til at oprette sprogserviceorganer (artikel 4).

Det er bemærkelsesværdigt, at konventionen ikke kun omfatter de tre førnævnte, men også finsk og islandsk (artikel 1). Derimod er hverken grønlandsk, færøsk eller samisk med. Årsagen hertil kan være, at konventionen formentlig er skrevet af jurister og med fokus på lovgivningsproget.

I praksis bruges konventionen næppe i nogen vid udstrækning til at håndhæve disse krav, bl.a. fordi det som nævnt før ofte føles mere naturligt at slå over i engelsk end at forlange tolkebistand. Derfor har konventionen i dag næppe den store praktiske betydning i de kollegiale juridiske sammenhænge. Nordiske jurister, der står med et akut forståelsesmæssigt problem, og som pga. et tidspres ikke har råd til at afvente en sproglig afklaring på det originale nordiske sprog, vil som før nævnt forsøge at tale engelsk, før de forlanger tolkning!

4. Praktiske grunde til at tale nordisk – eller til ikke at gøre det?

4.1 Ulemper

Hvis vi lægger til grund, at ingen juridisk pligt pålægger os at tale nordisk, opstår det næste spørgsmål, om brugen af nordiske sprog rummer så store *fordele*, at vi bør gøre det alligevel, eller omvendt så store *ulemper* ved at tale engelsk, at vi bør afholde os fra dette sprog.

Ulemperne ved at *tale* nordiske sprog er allerede nævnt. De beror på den enkeltes færdigheder og på kompleksiteten af det talte. Nogle ord og betegnelser fra nordisk terminologi kan i sig selv være vanskelige at forstå uden særlige forudsætninger. Fra svensk gælder det eksempelvis ord som ”alster”, ”borgenär” og ”jäv”. Omvendt vil en svensker uden kendskab til dansk formode, at ”roligt” betyder ”morsomt” og ikke ”stiltfærdigt”. I en generel karakteristik kommer man derfor ikke længere end til at konkludere, at konkrete forhold *kan* stå i vejen for at kommunikere effektivt på nordiske sprog, men at de har forholdsvis enkle løsninger.

Er disse løsninger ikke ved hånden i den aktuelle dialog, vil man ofte benytte *engelsk*. Om den engelske nødløsning så løser problemet, beror igen på situationen. Ord som ”bristende forudsætning” kan være så vanskelige at

oversætte til engelsk, at det kan være enklere at benytte nordiske termer. Her-til kommer, at engelske ord og vendinger, der umiddelbart synes at kunne oversættes til nordisk (f.eks. ”good faith”) har en helt anden betydning på engelsk end den, man umiddelbart skulle tro (”god tro”).

Også den praktiske fremførelse kan være afgørende for, om det giver mening at tale på sit eget nordiske sprog. Det er f.eks. velkendt, at nogle sprog er lettere at forstå end andre. I sin historiske fremstilling af De Nordiske Juristmøder 1872–1972 skrev daværende højesteretsdommer *Henrik Tamm* (s. 212):

”Det ville være at stikke hovedet i busken at lægge skjul på, at de sproglige vanskeligheder er større, end det officielt anerkendes; dette gælder særlig i forholdet mellem svensk og dansk. Danskere, der ikke til daglig omgås andre nordiske landes folk, har vanskeligt ved at forstå nordsvenskere, ikke mindst når det gælder om at følge et længere, sagligt vanskeligt tilgængeligt foredrag. Og særlig er det mit indtryk, at svenskere ikke har let ved at følge danske talere, når disse – som det desværre er almindeligt i Danmark — taler hurtigt og afsnubber ordene ved at udelade endelser. Det er mit håb, at vi alle må lære at bestræbe os på at tale på en sådan måde, at vi kan forstås af kolleger fra de andre nordiske lande.”

Ønsker man at fastholde nordiske sprog som rammen for nordiske møder, må navnlig de *danske deltagere* vise hensyn. Det har de erfaringsmæssigt ikke altid lige let ved.

Derfor er det også vigtigt, at *mødeledere* (og hvis ikke de findes, eller lever op til deres krav, *mødedeltagere*) viser konsekvens og insisterer på langsom og tydelig dansk tale. Hurtig dansk tale med uhørlige konsonanter og afkortede endelser er *ikke* en egnet platform for fællesnordisk dialog.

Jeg vender tilbage til denne pointe under 5.

4.2 Fordele

Hermed er også skitseret fordelene ved at tale nordisk.

Den første er sproglig og ligger i muligheden for at benytte *korrekte betegnelser* for de regler, som dialogen vedrører. Som nævnt under 1.a består der en tæt forbindelse mellem sprog og retsregler. Retsregler udtrykkes i sprog og forstås derfor bedst, når man behersker sproget. Derfor kan det forekomme aparte at skulle diskutere en national nordisk lovtekst på engelsk, hvor ord og vendinger trækkes ud af deres sammenhæng og forklares med termer skabt for andre regler. Ofte risikerer man ligefrem misforståelser, når engelske beteg-

nelser (f.eks. det førnævnte begreb ”fair use”) umiddelbart synes at kunne oversættes til nordiske termer, der imidlertid har en helt anden betydning.

En anden fordel ved at lade jurister tillære sig nordiske sprog ligger i muligheden for at blive en del af det *nordiske arbejdsmarked* for arbejdstagere, der kan tale et nordisk sprog. Fordi de nordiske lande har så mange grænser mellem sig, har arbejdskraften altid vandret henover de nordiske landegrænser. Denne mobilitet er blevet større i takt med at det er blevet billigere og mere effektivt at bevæge sig over afstande, f.eks. med fly.

Som nævnt oven for under 3.a udgør de nordiske sprog en social ramme for nordiske kontakter og som en væsentlig forudsætning for sammenholdet i den nordiske familie. Sproget holder ikke andre *ude*. Hvis ikke-nordiske jurister vil være med i det nordiske fællesskab, må de blot tillære sig sproget – ganske som de må, hvis de vil læse de nordiske regler og litteraturen herom, der jo primært er *tilgængelige* på de nordiske sprog. Faglige møder om nordiske retsspørgsmål, der holdes på engelsk, vil kunne involvere engelsktalende jurister med, som naturligt vil deltage i drøftelserne ud fra deres faglige forudsætninger.

4.3 Erfaringer og løsninger

I virkelighedens verden lader det sig gøre at tale ”nordisk” på tværs af sproglige skel, og måske også i et omfang der går videre end det forsvarlige. Som nævnt kan man dog ikke udelukke, at oplysninger eller betydninger går tabt i sådanne dialoger, når sproget benytter betegnelser, der ikke går igen.

Den slags problemer kan løses gennem en *uddannelsesmæssig* indsats, fordi de angår ukendskab til de andre nordiske sprog. Her står vi med det problem, at der ikke findes nogen *ordbog* med nordiske betegnelser, som man forholdsvis let kan tilgå, jf. herom i slutningen.

Andre problemer har *praktiske* løsninger. De fleste af finder det uhøfligt at afbryde en talestrøm, selv om vi er usikre på en forståelse. Vi sender heller ikke gerne signaler under et foredrag, der kan opfattes som udtryk for kritik. Men hvis vi gav plads for den slags øjeblikkelig *feedback* på den rent sproglige forståelse, kunne en sådan praksis måske bidrage til at overkomme de sproglige barrierer.

En gennemgående årsag til forståelsesproblemer skyldes nemlig, at mange talere i deres iver for at få budskabet ud kommer til at *tale for hurtigt*. Vælger man derimod at tale langsommere og med fokus på de enkelte stavelser, løses hovedparten af den slags problemer. En anden – og hyppigt anvendt

– løsning består i at ledsage længere mundtlige præsentationer med *skriftlig dokumentation*, eventuelt i form af *PowerPoint*-præsentationer el.lign.

Nogle talere forsøger at lette forståelsen ved at indbygge ord fra andre nordiske sprog i deres modersmål. Den slags forsøg er behjertede, men ikke altid tjenlige. Er man så heldig at kende til et andet nordisk sprog, kan det virke mere forvirrende end klargørende for andre, at man forlader sin egen grammatik for (delvis) at slå over i dette andet sprog. Her vil der være langt bedre brug for langsom tale med forklaringer på vanskelige udtryk, end forsøg på at låne talemåder og udtryk fra de andre sprog. Den eneste, men væsentlige, modifikation i denne regel angår brugen af tal fra 21-99, hvor det svenske taleprincip er både enkelt og forståeligt på alle tre nordiske sprog.

5. Konklusioner og forslag

5.1 Sammenfatning

Den nordiske politik, som bl.a. skabte den nordiske sprogkonvention, var båret af hæderværdige ideologiske og kulturelle hensyn. Disse hensyn er i dag kommet under pres af effektiviseringshensyn. Med nutidens effektive brug af engelsk er det svært at se grundlaget for det sproglige lighedsprincip, som konventionen skaber. Skulle man f.eks. insistere på at tale ”nordisk” ved nordiske møder, selv om dette ville gå ud over forståelse, ville mange deltagere fravælge disse møder.

Insisterende ønsker om at tale nordisk for enhver pris, ytres i dag primært af ældre jurister, der typisk har bedre sproglige forudsætninger herfor end de yngre. Henover årene vil denne generation formindskes, i takt med at nye generationer kommer til. Vi vil da se de nationale (nordiske) sprog miste indflydelse som professionssprog til fordel for (primært) engelsk. Den dystre, men nok realistiske, spådom er derfor, at fremtidens møder mellem nordiske jurister enten vil være færre eller i højere grad end nu foregå på engelsk.

Går denne spådom i opfyldelse, vil en del af den nordiske sjæl være mistet i de nordiske dialoger. Men dialogerne vil næppe forsvinde af den grund. For det første er det fælleskulturelle inspirationsgrundlag på tværs af de nordiske lande fortsat så righoldigt, at det giver mening at søge inspiration på tværs af de nordiske grænser. For det andet vil arbejdstagernes mobilitet på tværs af de nordiske grænser gøre sig gældende.

5.2 Forslag

At udviklingen bevæger sig i en bestemt retning, betyder ikke, at man af den grund skal undlade at påvirke den, hvis der er gode grunde til det. Som anført oven for under 4.b er der sådanne gode grunde, så længe man ser fordele ved nordisk samarbejde. Disse fordele er i hvert fald indlysende på områder, hvor nordisk ret og nordisk retstænkning i vid udstrækning er i harmoni, trods internationale strømninger, herunder bl.a. inden for selskabsretten, immaterialretten og formueretten.

Det *første* forslag handler om almen dannelse. Hvis man interesserer sig for de andre nordiske lande, bør man være åben over for deres kultur. Mange børn i de nordiske lande har mødt det svenske sprog gennem de legendariske tv-serier om *Pippi Langstrømpe* og *Emil fra Lønneberg*. Også i disse år ser vi en guldalder i tv-serie-genren, hvor navnlig danske og norske tv-serier har fået enorm udbredelse. Ikke alle tv-serier ses lige meget af alle aldersgrupper, men navnlig den norske serie ”Skam” har fået en enorm udbredelse også blandt svenske og danske unge og vil dermed uden tvivl medvirke til at skabe en øget sprogforståelse.

Det *andet* forslag handler om juridisk dannelse. Når vi *underviser* de studerende – hvad enten det sker gennem forelæsning eller i lærebøgerne – og præsenterer relevante retskilder og litteratur for dem, bør vi være omhyggelige med at inddrage nordisk lovgivning, praksis og litteratur, som jo ofte vil være relevant på helt samme niveau som den hjemlige. Et sådant møde med autentiske tekster på andre nordiske sprog vil tvinge vore jurister til at læse og forstå de andre nordiske sprog.

Mit *tredje* forslag kan siges at angå selvopdragelse. Når nordiske jurister udnytter det enestående privilegium, vi har i at kunne tale på vort modersmål med jurister fra andre nordiske lande, skal vi huske på, at det *sagte* kun giver mening, hvis det *forstås*. Der er intet formål i at aflevere et stort og kompliceret budskab, som modtageren kun forstår en begrænset del af. Så hellere begrænse budskabet til nogle få og enkle hovedpunkter, som man er sikker på at opnå forståelse af. Detaljerne kan så komme senere.

Mit *fjerde* forslag angår nordiske møder, hvor der er udpeget en ordstyrer. Ordstyrerfunktion spiller en afgørende rolle for, hvordan de skitserede problemer kan overkommes. En ordstyrer kan bryde ind og bede om forklaringer og langsom tale. Og ordstyreren *bør* gøre det, når indforstået og hurtig tale reelt reserverer dialogen for den talendes landsmænd. Nordiske ordstyrere står derfor med et stort ansvar for, hvordan man overkommer de problemer, som de tværnordiske dialoger sætter os i.

Som et *femte* forslag bør der hurtigst muligt skabes en nordisk ordbog over vanskelige juridiske termer, som nordiske jurister løbende kan konsultere og bidrage til for at afklare betydningen af vanskelige ord. Et sådant initiativ kunne eventuelt igangsættes med et enkelt retsområde som udgangspunkt. Med sit generelle fokus og sine mange indforståede begreber ville formueretten være et passende sted at starte.

Da dette forslag blev fremsat ved De Nordiske Formueretsdage ved Hässelby Slot i april 2017, blev det vedtaget at sætte dette ordbogsprojekt i værk. Projektet forventes realiseret senere på året med base ved Nordisk Institutt for Sørett i Oslo.